

PHILLIP DAVIS

A Die-Linked Sequence of Dacian Denarii

Sometime prior to mid-January 2002, probably but not certainly in 2001, a large coin hoard was found in Romania. This consisted of approximately 5000 Roman Republican denarii, a few Alexander the Great drachms (perhaps local imitations?) and nearly 100 Dacian imitations of Republican denarii. (I have discussed extensively elsewhere¹ the idea that imitations of Roman Republican denarii such as these, especially those found in Romania or northern Bulgaria, are almost always Dacian, rather than Celtic or something else. For the purpose of the present paper, I am treating that proposition as proven, although of course, reasonable readers may still disagree.) The latest official coin was an issue of Octavian, Crawford 540/2², struck in 36 BC. The Republican imitations, at any rate the obvious ones, were removed from the hoard prior to its dispersal and were sold as a group. To my knowledge, this is the largest single find of Dacian imitations of Republican denarii ever recorded. A full report on these coins is forthcoming³; for now, I wish to focus on a remarkable subset of four die-linked coins from this hoard, which share three obverse dies and two reverse dies. Although four coins is certainly not a large group in an absolute sense, so far as I know this is the longest such sequence yet identified in the entire Dacian imitative coinage.

---

¹ *Apulum*, XLIII/1, 2006, p. 321-356.

² Crawford, here and subsequently, refers to M. Crawford, *Roman Republican Coinage*, Cambridge, 1974.

³ *Apulum*, XLV, 2008. In the interim, these coins can be viewed on my website under the title "Romanian Hoard". The coins begin here: <http://rrimitations.ancients.info/RomanianHoard.html> and continue on the following eight pages.

These four coins were struck sometime after 79 BC, the date assigned by Crawford to the denarius of L. Papius, Crawford 384/1, which is the prototype of the first coin in the sequence. That the L. Papius imitation was struck first cannot be proven, but is reasonably certain, given that it is the only one of the four which correctly pairs the obverse and reverse dies of the Republican prototype. It also retains the serrate edge of the original coin. None of the prototypes of the other dies in the series can be identified with any certainty.

1. *Obverse*: Stylized head of Juno Sospita right; remnant of control symbol behind (hook for animal pelt?)

Reverse: Stylized griffin springing left (not right as on prototype); control symbol (scraper?) below griffin; somewhat blundered but recognizable legend L. PAPI below exergual line.

3.73 gm, serrate. It is noteworthy that although the griffin faces in the wrong direction, the reverse legend *does* read correctly. Obverse die *O1*, reverse die *R1* in sequence.

1 obv

1 rev

2. *Obverse*: Stylized head of Roma right; X both below chin and behind head.

Reverse: As above, but no remaining legend.

3.38 gm. Obverse die *O2*, reverse die *R1* in sequence.

2 obv

2 rev

3. *Obverse*: As above.

Reverse: Uncertain figure in biga left; blundered, meaningless legend both above and below exergual line.

3.07 gm. Obverse die *O2*, reverse die *R2* in sequence.

3 obv

3 rev

4. *Obverse*: Stylized head of Roma right; X behind.

Reverse: As above.

3.83 gm. Obverse die O3, reverse die R2 in sequence.

4 obv

4 rev

Even a group this small can point to some tentative conclusions. Although as it happens only the L. Papius imitation is serrate, one can easily imagine the serration being retained throughout the entire sequence. This provides a plausible explanation for a minor, but nagging, mystery regarding the Dacian imitative coinage; namely, why certain imitations are serrate, when no possible official Republican prototype for either the obverse or reverse die is itself serrate⁴. Previously, I had resorted to the rationalization that the Dacian minters occasionally added serration simply out of their awareness of other serrate coins, without regard for the prototype at hand. This notion was never entirely satisfactory. If, however, the hypothetical serrate imitation is part of a sequence such as this one, the other members of which have simply not yet been discovered or identified, all becomes clear⁵.

⁴ An example, from the same hoard as the group under discussion, is M303+ on this page of my website:

<http://rrimitations.ancients.info/RomanianHoard4.html>.

⁵ There also exist a few serrate imitations whose Republican prototype is clear, but is not serrate, such as M155 on this page of my site: <http://rrimitations.ancients.info/imitations15.html>. For those, my earlier explanation remains reasonable.

Another noteworthy aspect of these denarii is their relatively wide range of weights, from a low of 3.07 gm to a high of 3.83 gm. It seems virtually certain that these coins were struck in the same workshop, in close temporal proximity to one another, yet they appear to correspond to no very precise weight standard. This reinforces the evidence of the Transylvanian Hoard⁶, in which the weights of a group of twenty imitations vary even more dramatically, ranging from 2.54 gm to 4.62 gm. No other group of Dacian imitations of which I am aware contradicts these findings. I believe we can safely conclude that the Dacian moneyers were willing to accept a weight disparity in their coins which the more “sophisticated” Greeks and Romans never would have tolerated (at least until the near-collapse of the Roman monetary system in the 3rd Century AD), although the reason for this is still elusive. Perhaps the coins were weighed *en masse*; perhaps their function in Dacian society was more a ritual than a monetary one. The first option is plausible, because the *average* weight of a particular group of imitations is typically fairly close to Republican norms (for example, 3.79 gm in the Transylvanian Hoard), but that may simply be coincidence. Other explanations are possible.

The identification of even one or two additional dies in this sequence would be quite helpful. More beneficial still would be the recognition of a coin which combined dies from this series in a way not represented here, such as *O3/R1*. That *might* indicate that minting, at least in this workshop, took place over a period of time, and that the dies for a day’s work were selected from storage more or less at random. In fact, I consider that to be unlikely; I think it is probable that dies were used without interruption, and discarded and replaced as they wore out. In that case, the sequence may be carried forward indefinitely, but a combination like *O3/R1* will not occur. Only additional coins can answer questions like that. It seems that our understanding of Dacian imitative coins in particular, and perhaps even our grasp of the role of money in Dacian society, will only advance through assembly of additional numismatic material, and through small, incremental discoveries like this one, until all the tiny insights add up to some larger, well-founded conclusions.

---

⁶ P. Davis, in *Nemus*, 1-2, 2006, p. 116.

O succesiune de denari dacici produși în matrițe de același tip

- rezumat -

Cândva înainte de mijlocul lui ianuarie 2002, posibil prin 2001, un tezaur imens de monede a fost găsit în România. Acesta conținea în jur de 5000 de denari romani republicani, câteva drahme din timpul lui Alexandru cel Mare (probabil imitații locale) și aproape 100 de imitații dacice de denari republicani. Am discutat deja în alt articol subiectul imitațiilor care, găsite în România sau Bulgaria de nord, sunt aproape întotdeauna dacice și foarte rar celtice sau de altă origine. În articolul de față voi considera acea ipoteză ca fiind adevărată în majoritatea cazurilor de denari, deși, probabil, vor fi cititori ce nu vor fi de acord cu această presupunere. Ultima monedă oficială găsită a fost o ediție din vremea lui Octavian (Crawford 540/2), bătută în 36 a. Chr. Imitațiile republicane, cel puțin cele evidente, au fost luate din tezaur și vândute separat. După cunoștința mea, aceasta este cea mai mare descoperire de imitații dacice de denari înregistrată până în prezent. Un raport complet al descoperirii va fi gata curând; deocamdată aș dori să concentrez acest articol pe un set fascinant de patru piese din acest tezaur, care au în comun două matrițe pentru față și două pentru revers.

Deși patru monede nu este un număr impresionant, după știința mea este cea mai mare secvență de monede descoperită în arealul imitativ dacic. Aceste patru monede au fost bătute cândva în jurul anului 79 a. Chr., dată considerată de către Crawford ca fiind aproape de denarul lui L. Papius (Crawford 384/1). Acesta este, de altfel, și prototipul pentru primul denar din set. Că acesta a fost bătut primul nu poate fi demonstrat, însă este rezonabil să presupunem acest lucru, având în vedere că este singurul care potrivește foarte bine fața și reversul cu matrița denarilor republicani. De asemenea, redă foarte bine și marginile zimțate ale monedelor romane. Niciunul dintre prototipurile ce au servit celorlalte monede din set nu poate fi identificat cu certitudine.

Însă chiar și un set atât de mic ne poate duce la niște concluzii. Chiar dacă doar în cazul monedei L. Papius zimțarea este evidentă, ea poate fi extrapolată la tot setul. Acesta poate fi un amănunt important legat de unul dintre misterele ce învăluie monedele-imitații dacice, și anume de ce unele monede dacice erau zimțate, deși prototipul roman după care erau făcute nu era la rândul său zimțat. În primă instanță am oferit explicația că meșterii daci au făcut zimțarea din proprie inițiativă, știind că există multe monede romane de genul acesta. Totuși, această explicație nu a fost întru totul satisfăcătoare. Dar, dacă moneda zimțată face parte dintr-un set ca acesta, unde restul de monede pur și simplu n-au fost încă descoperite, totul devine clar.

Un alt aspect demn de remarcat în ceea ce privește acești denari este faptul că greutatea lor variază destul de mult, de la 3,07 la 3,83 grame. Pare destul de posibil ca aceste monede să fi fost bătute în același atelier, la perioade de timp scurte una față de cealaltă, deși greutatea diferă de la o monedă la alta. Aceasta susține ipoteza înaintată cu privință la tezaurul din Transilvania, unde greutatea imitațiilor dintr-un set de 20 de piese variază și mai dramatic, de la 2,54 la 4,62 grame. Nici un alt grup de descoperiri asemănătoare de pe teritoriul Daciei nu contrazice aceste ipoteze. Consider că putem conchide în mod nehzardat că meșterii daci puteau accepta o diferență de greutate între monedele lor pe care romanii sau grecii, mai sofisticăți, nu ar fi tolerat-o niciodată (cel puțin până la prăbușirea sistemului monetar roman din secolul III a. Chr). Totuși, motivele acestei acceptări rămân misterioase. Poate monedele erau cântărite *en masse* sau poate rolul lor în societatea dacică era unul ritualic mai mult decât unul economic. Prima variantă pare posibilă, pentru că greutatea medie a unui set de imitații este foarte apropiată de normele romane republicane (de exemplu, 3,79 grame în cazul tezaurului Transilvania). Aceasta, însă, poate fi și o coincidență, iar alte explicații pot fi la fel de plauzibile.

Identificarea uneia sau a două matrițe din acest set ar ajuta cercetările ulterioare foarte mult. Mai benefică ar fi, totuși, identificarea unei monede ce combină matrițe din această serie într-un fel nereprezentat în acest caz, cum este exemplul *O3/R1*. Acest fapt ar putea arăta că baterea, cel puțin în acest atelier, a avut loc după o anumită perioadă de timp și că matrițele dintr-o zi de muncă erau selectate din depozit mai mult sau mai puțin la întâmplare. Totuși, eu nu sunt de acord cu această variantă; consider că matrițele erau utilizate fără întrerupere, aruncate și reînnoite odată ce se învecheau. În acest fel, o serie putea fi dusă înainte la nesfârșit, însă excepții ca *O3/R1* nu ar fi apărut. Numai monedele adiționale pot răspunde la întrebări ca aceasta.

Se pare că înțelegerea noastră în ceea ce privește imitațiile dacice și chiar rolul banilor în societatea dacică va avansa doar în strânsă legătură cu adunarea de noi date numismatice și cu descoperiri mici, dar de relevanță mare, precum aceasta de față.